

TOMA SEMAFORDŽIJA, NIŠKI PERAČ ŠOFERŠAJBNI U RALJAMA STATISTIKE

TOMA THE TRAFFIC LIGHT MAN, A WINDSHIELD CLEANER FROM NIŠ IN THE JAWS OF STATISTICS

ABSTRACT Toma the traffic light man spends his days on a pedestrian refuge located between four traffic lanes of an intersection located near a bridge in the Jagodinmala neighborhood, Niš, offering his cleaning services to the drivers in the column. A three-member research crew, using the „observation without interaction“ methodological approach, followed the activities of the hard-working Roma man during 2018, or more precisely, during one week of spring, summer, fall and winter.

Following the protocols of observation and data recording of daily activities of the Nikola Tesla Boulevard's traffic light windshield cleaner, we have taken upon us the task of recording all actions undertaken by Toma between the red-to-green light alternations. With that said, we observed: whether Toma offered his „services“ to the drivers in the two lanes in the direction moving away from the technical faculties 2) whether his services stopped at windshield cleaning or whether they also included rear windshield cleaning 3) how many times the drivers rejected him 4) whether he received a monetary reward for his service and 5) whether he received money from the drivers without the need to perform any services. In addition we also observed: 1) how long his „working day“ lasted 2) whether he went on breaks and for what reason 3) whether someone helped him in his work 4) the character of his communication with the drivers 5) whether he had any conflicts with the drivers and 6) how he behaved towards people outside of the intersection as well as how they behaved towards him. This paper presents the most significant findings of the several weeklong observations.

Key words: Toma the traffic light man, intersection, windshield, rear windshield, monetary reward, communication with the drivers.

APSTRAKT Toma Semafordžija svakog dana obitava na pešačkom ostrvu između četiri kolovozne trake na raskrsnici kod niškog jagodinmalskog mosta, nudeći uslugu pranja vetrobranskog stakla vozačima u koloni. Tročlana istraživačka ekipa, primenom metodološkog postupka za prikupljanje podataka „posmatranje bez učestvovanja“, pratila je radišnog Roma tokom 2018. godine, preciznije po jednu prolećnu, letnju, jesenju i zimsku kalendarsku nedelju.

Pridržavajući se *Protokola posmatranja i beleženja podataka o dnevnom radu perača šoferšajbni na semaforu Bulevara Nikola Tesla*, stavili smo sebi u zadatak da zabeležimo sve radnje preduzete s Tomine strane između smene crvenog i zelenog svetla na semaforu. Dakle: 1. da li će ponuditi svoje „usluge“ vozačima u obe kolovozne trake iz pravca tehničkih fakulteta, 2. hoće li se zadržati samo na brisanju šoferšajbne ili će „tretman“ uključiti i pranje zadnjeg stakla, 3. koliko će ga puta vozači odbiti, 4. da li će uvek biti novčano nagrađen za učinjenu uslugu, kao i 5. hoće li dobiti novac od vozača bez obaveze da odradi „higijenu“ automobilskih stakala. Takođe, i: 1. koliko traje njegov „radni dan“, 2. da li pravi pauze u radu i kojim povodima, 3. da li mu neko pomaže u radu, 4. kakva mu je komunikacija sa vozačima, 5. da li dolazi do sukoba sa vozačima i 6. kako se ponaša prema drugim ljudima van raskrsnice, kao i oni prema njemu. U radu iznosimo najvažnija zapažanja iz višenedeljnog posmatranja.

Ključne reči: Toma Semafordžija, raskrsnica, šoferšajbna, zadnje staklo, novčana nagrada, komunikacija sa vozačima.

Metodološke napomene

Toma Semaforđija svakog dana obitava na pešačkom ostrvu između četiri kolovozne trake na raskrsnici kod Mosta mladosti. U tome ga sprečavaju samo nenadane vremenske nepogode: dosadna kiša ili snežni nanosi.¹ Valjalo je zato posmatrati argatovanje i na užarenom asfaltu i na suvomrazici; ako njemu nije, zašto bi nama bilo teško, spremno smo zaključili. Odlučeno je da TS rad istražimo tokom kalendarske 2018. godine, tj. da ga pratimo na poslu po jednu prolećnu, letnju, jesenju i zimsku nedelju (tabela 1).²

Istraživački tim činili su: dr Dragan Todorović, dr Jelena Dinić³ i doktorand Mladen Mitrović.⁴ Jelena i Mladen smenjivali su se ponedeljkom, sredom i petkom,⁵ meni su zapale subota i nedelja.⁶

Tabela 1

Ciklusi terenskog posmatranja u 2018. godini

God. doba	Dan	Datum	Vremenski raspon
Proleće	Ponedeljak	18. jun	8:30 – 17:05
	Sreda	20. jun	8:30 – 14:10 (počinje nevreme, kiša ne prestaje da pada do kraja dana)
	Petak	22. jun	8:30 – 17:00
	Subota	23. jun	8:15 – 14:50
	Nedelja	24. jun	8:11 – 15:32
Leto	Ponedeljak	18. avgust	8:30 – 16:30
	Sreda	20. avgust	8:30 – 16:30
	Petak	22. avgust	8:30 – 16:30
	Subota	23. avgust	8:29 – 16:30
	Nedelja	24. avgust	8:51 – 15:20
Jesen	Ponedeljak	19. novembar	8:30 – 16:30
	Sreda	21. novembar	Kiša je padala celog dana, nije se pojavio na raskrsnici
	Petak	23. novembar	12:15 – 17:15

¹ Pokatkad, zaista retko, okasnio bi sa dolaskom ili nenajavljeno napustio raskrižje i zbog „ljudskog faktora“.

² Prolećni ciklus (između 18. i 24. juna), letnji ciklus (između 18. i 24. avgusta), jesenji ciklus (između 19. i 25. novembra) i zimski ciklus (između 22. i 28. decembra).

³ U vreme terenskog rada nezaposleni doktor socioloških nauka, od sredine 2019. docent Mašinskog fakulteta Univerziteta u Nišu.

⁴ Doktorand Univerziteta Primorska u Kopru, Slovenija.

⁵ Njihov izveštaj donosimo na kraj ovog odeljka.

⁶ Uobičajena gradska vrela vikendom se dodatno pojačava mnogobrojnim Nišlijama tradicionalnim posetiocima subotnjeg buvljaka i nedeljne auto-pijace, uz čiju ogradu je i Tomino „radno mesto“.

	Subota	24. novembar	8:35 – 14:46 (tada je napravio pauzu, nije se vratio do 16 sati, prekinuli smo posmatranje)
	Nedelja	25. novembar	8:20 – 15:45
Zima	Ponedjeljak	24. decembar	8:00 – 14:20 (beži pred pljuskom, nije se vraćao)
	Sreda	26. decembar	8:30 – 16:30
	Petak	28. decembar	8:30 – 16:30
	Subota	22. decembar	8:45 – 11:54 (tada je napravio, nije se vratio do 16 sati kada smo prekinuli posmatranje)
	Nedelja	23. decembar	8:54 – 14:35

Primena metodološkog postupka za prikupljanje podataka „posmatranje bez učestvovanja“ nalagala je da naše prisustvo ostane nepoznanica za radišnog Roma, koliko god je to moguće duže.⁷ Kako sprovesti nameru? Bilo je najsvrshodnije da se sopstvenim automobilima „ulogirimo“ na neasfaltiranom trotoaru između kasnoantičke nekropole i kasarne „Knjaz Mihailo“, pokraj ograde od taraba jedne privatne kuće.⁸ Izmešani sa ostalim parkiranim četvorotočkašima nismo izazivali Tominu pozornost i skretali mu pažnju s posla.⁹ Istovremeno, sa udaljenosti od petnaestak metara, neometano smo pratili i beležili sve detalje majstorluka stakloperača.

Semafor na Bulevaru „Nikole Tesle“, na raskrsnici kod Jagodin male, regulisao je saobraćaj u dva smera. Leva traka, iz pravca Gradskog polja, skretala je vozače prema Knjaževačkoj ulici i naselju „Durlan“, dok su vozači namerni da stignu u centar grada nastavljali sa pravolinijskim kretanjem (slika 1). Njih je zaustavljalo crveno svetlo, ali sa različitom dužinom trajanja.¹⁰ Pauza za nastavak puta preko glavnog nišavskog mosta iznosila je četrdesetak sekundi: TS je bio u prilici da obavi ne više od jedne „intervencije“ na autu koji stoji; stoga se retko odlučivao za delanje u daljoj traci. Kandidatima za skretanje ulevo čekanje je

⁷ Brinuli smo da će, znajući da ga posmatramo, odstupiti od „prirodnog“ svakodnevnog ponašanja na ulici i saobraziti ga očekivanim društvenim normama.

⁸ Vikendom je taj prostor omiljeno „parkiralište“ i za nebrojana kola u poseti auto-pijaci. Zato smo morali da zauzimamo „busiju“ u rano jutro, ranije pre dokonih šetača i mnogo pre TS dolaska.

⁹ Promućurni Tomislav je, kako je vreme proticalo, počinjao da sabira „dva i dva“ i da prepoznaje naša lica na istom mestu. Koleginica Dinić mu je zgodnom prilikom objasnila kako smo ispred neke gradske službe zaduženi da merimo gustinu saobraćaja na raskršću i da ne obraća pažnju na nas. Njemu je to bilo dovoljno da se reši straha od kojekakvih uhoda koje nameravaju da ga prijave ili tuže policiji.

¹⁰ Detaljnije o signalizaciji u „Programu i rasporedu signala za semaforizovanu raskrsnicu Most mladosti“ u prilogima.

trajalo mnogo duže, zapravo sve vreme dok je zeleno svetlo omogućavalo kretanje preko mosta. Jedan zaokružen ciklus aktiviranja crvenog svetla trajao je minut i petnaest sekundi, ostavljajući baš toliko vremena i samom TS da dočeka i obiđe automobile zaustavljene u traci bližoj pešačkom ostrvu.

Dragoljub B. Đorđević je pre izlaska na teren sačinio *Protokol posmatranja i beleženja podataka o dnevnom radu perača šoferšajbni na semaforu Bulevara Nikola Tesla*. Zadatak se sastojao u tome da zabeležimo sve TS radnje između smene crvenog i zelenog svetla na svetlosnom uređaju za regulisanje saobraćaja. Dakle:

- da li će ponuditi svoje „usluge“ vozačima u obe kolovozne trake iz pravca tehničkih fakulteta,
- hoće li se zadržati samo na brisanju šoferšajbne ili će „tretman“ uključiti i pranje zadnjeg stakla,
- koliko će ga puta vozači odbiti,
- da li će uvek biti novčano nagrađen za učinjenu uslugu, kao i
- hoće li dobiti novac od vozača bez obaveze da odradi „higijenu“ automobilskih stakala?

Takođe, i:

- koliko traje njegov „radni dan“,
- da li pravi pauze u radu i kojim povodima,
- da li mu neko pomaže u radu,
- kakva mu je komunikacija sa vozačima,
- da li dolazi do sukoba sa šoferima, i
- kako se ponaša prema drugim ljudima van rasputice, kao i oni prema njemu?

Radno mesto šoferšajbnovca

Toma Semaforđija zarađuje koru hleba na jednoj od najfrekventnijih niških raskrsnica (slika 2). Njegova je radna pozornica pešačko ostrvo, razdelnica po dve saobraćajne trake u suprotnim smerovima. Pola metra široka, duga dvadesetak, omogućuje mu jednolično napred-nazad kretanje u definisanim ciklusima. Reklo bi se, sužene mogućnosti za delovanje. No, nije tako. Kao pred teatarskom publikom, pretvara je naš delatnik čas u binu za monodramu, čas za pantomimu i skeč, ovisno od njegovog trenutnog raspoloženja i inspiracije. Kad od letnje jare baldiše snaga, oslonjen na signalni stub ili povijen nad ovećim kani-strom vode, zaliči nam na kakvog besednika u dramskom komadu o čovekovoj usamljenosti ili nesrećnoj ljudskoj sudbini. Sa druge strane, dok spretno kucka u leptir stakla zaustavljenih auta i zauzetim rukama nastoji da uspostavi prvi kontakt ili, pak, širokim osmehom i dubokim naklonom poziva nervozne vozače da zastanu pred upozoravajućom svetlosnom signalizacijom (slika 3) – kao da prisustvujemo gegovima Šarlo Akrobate, legendarnog komičara nemog filma. A možda će maštovitijem posmatraču, primerenije poslu koji Semaforđija obde-

lava, betonsko ostrvce zaličiti na kakav boks sa utrka Formule 1 u kojem zaustavljene metalne grdosije čekaju da se izvede neophodna intervencija. Daleko je TS od spretnih mehaničara koji obaraju rekorde u pit stopu, ali podseća na njih dok pleše oko limuzina u trci sa sekundama (slika 4).

Peračka oprema i alatke

Osnovne alatke semaforskih glancera su sunder i gumeni brisač. Objedinjeni su na jednom plastičnom ili metalnom nosaču: sunderastom stranom nanosi se tečnost na staklo, a drugom, kružnim pokretima, spira štroka sa površine. TS je nosač kratak i omogućuje mu da sa jedne strane vozila ispruženom rukom dosegne do polovine vetrobrana.¹¹

Najveća je muka obezbediti vodu za rad, jer u blizini raskrsnice nema javne česme. Izgleda da je snalažljivi Semaforđija pribavio prečutnu saglasnost vlasnika obližnje radnje da u njegovim pomoćnim prostorijama odloži kanister čiju sadržinu svakog jutra uredno puni „dragocenom“ tečnošću. Leti ga posadi kraj signalnog stuba – tada se voda više troši – kada mu služi i kao improvizovano sedalo za kratkotrajuce predahe u poslu. Najčešće, ipak, poslužuje kao pomereni rezervoar: oko njegovih nogu nalaze se samo vrške pune flaše različitih veličina u koje je dosut deterđent za pranje suđa. Za druge rekvizite mesta nema; mi-zanscen je kompletiran (slika 5).

Tomin „Aussehen“¹²

Tomin svakodnevni izgled određuju godišnje doba i konkretne vremenske prilike. Najkomotniji je leti: papuče, majica i šorc (slika 6). U prolećna i jesenja hladna jutra oblači trenericu i laganu jaknu, koju kasnije odlaže na ranac. Zimi, međutim, posebno brine o zdravlju: topla jakna sa kapuljačom, rukavicama zaštićeni prsti, debele pantalone, teške snegarice i šalom uvijeno lice (slika 7). Od sunca i kiše redovno ga štiti kačket, koji non-stop dodiruje, premešta i, s vremena na vreme, skida sa glave. Čini nam se da mu dođu i kao modni detalj, jer se malo-malo pojavi s novim. Da, i jevtina platnena torbica uredno okačena o pojas da u nju odlaže prikupljene novčiće.

Vodi računa o higijeni. Odeća mu nije nova, ali je čista i neiscepana. Zna da tokom nedelje preskoči druženje sa brijačem – zaticali smo ga i glatko obrijanog.

¹¹ Pomno prateći njegov rad, prisustvovali smo scenama kada bi mu sunarodnici donosili na korišćenje spravu sa dugačkom drškom, koja je pružala mogućnost da se u jednom potezu zahvati staklena površina. Ili kakav metalni nastavak za postojeći nosač. Kratko bi je isprobao i, odmahujući glavom, vraćao se proverenoj napravi.

¹² Aussehen = izgled.

Glancerski „radni dan“

U susret „šoferkama“ kreće obično izjutra oko osam, mada zna i da otegne sa dolaskom. Dočekuje ga uz stub semafora naređana ili oko njega nabacana prazna pet ambalaža, kao neka vrsta obeležavanja teritorije i garancija da se niko drugi ne usudi da zaposedne njegovo „kraljevstvo“. Odlaze ranac, prikuplja PVC posude i brže-bolje prelazi ulicu, krećući se prema dvorištu iza martirijuma, od pogleda zaklonjenog živicom i krošnjama drveća. Hitro se vraća, poslaže sada napunjene boce i kreće sa radom (slika 8).

Najvredniji je prva dva sata. Ustrajno obigrava oko privremeno zaustavljenih auta, vreba svaki malecni nagoveštaj saglasnosti da isporuči svoju „majstorsku“ uslugu, očas šeretski udeljen osmeh ranoraniocu za volanom isprati mahanje šake ka vetrobranu (slika 9).

Ubrzo nakon toga kreću i smenjuju se ciklusi pauza, različitim povodima:

- kratkog predaha radi – umorni udovi, dodatno opterećeni vrelinom ili studeni, ištu privremeno oslanjanje na semaforski stub ili blago spuštanje tela nad kanister s vodom, što potraje minut ili dva;
- da se stvarno odmori – kad telo ne uspeva da isprati neprestanu crveno-zelenu dinamiku saobraćajnog prometa, TS jednostavno prekorači dve trake i sedne na pet minuta u hlad koji pruža vegetacija susednog domaćinstva ili nadstrešnica grobnice Hristovih stradalnika;
- „po radi sebe“ – Tomislav Asanović obavlja fiziološke potrebe spuštajući se metalnim stepenicama ispod obližnjeg gradskog mosta, kao, pobogu, i najveći broj šetača. Obred potraje desetak minuta, jer se treba vratiti i nazad, a brzina ga ne krasi, naveli smo ranije već zbog čega;
- obedovanja radi – živ je stvor TS, mora i da jede. Zaticali smo ga kako izvadi iz ranca unapred pripremljen sendvič, zavijen u staniol i celofan i na planiranu stanku za odmor nadoveže brzinski ručak. Češće bi se oko podneva odgegao do montažnog bifea na autopijaci ili do obližnje ćevabdžinice u Jagodin mali;¹³
- zarad socijalnih dodira – TS stupa u kontakt sa raznim licima:
 1. sapatnicima, romskim urbanim rudarima koji, slično njemu, u znoju lica svog svakodnevno zarađuju parče hleba na niškim ulicama – ritualnom razmenom pozdrava dok na svojim sklepanim biciklama sa korpama (slika 10) ili u škripavim konjskim zapregama čekaju smenu crvenog i zelenog svetla, ali i kada mu nešto donesu ili po preporuci ostave da uruči inim osobama,
 2. rođacima i poznanicima iz Beograd male i drugih gradskih mahala – susreti kojima se doduše ne raduje, jer uglavnom nešto od njega iskaju i moljakaju, zbog čega mršti veđe i ljutito maše rukama, terajući ih od sebe; katkad

¹³ Sasvim slučajno, jednog nedeljnog prepodneva, po okončanju posmatranja njegovog rada na raskrsnici, zatekli smo ga za stolom pomenutog svratišta stalnih posetilaca buvljaka i niške pijace polovnih automobila. Kelnerica nam je potvrdila da često naiđe i naruči čašu hladne kisele vode. Pozdravimo ga i naručismo mu celu bocu (slika 12).

pristaje da u njihovoj pratnji nenadano ode sa lica mesta i pojavi se posle sat ili dva,

3. gluvonemim muškarcima i ženama, jer je Toma posetilac Doma gluvih Niša, po pravilu kada treba da ostvari neko pravo – pretežno Romi, ali i Srbi, zbog čega redovno pređe raskrnicu i zastane na trotoaru po desetak minuta da u prijatnom razgovoru sa njima razmeni novosti (slika 11),
4. šoferima motornih vozila koji svakodnevno prolaze jagodinmalskom raskrnicom, pokoji i višekratno u toku dana – mili se Tomi da sa višegodišnjim znalcima sa asfalta simbolično prozbori za vreme trajanja čitavog ciklusa crvenog svetla, posebno ukoliko sami zapodenu razgovor (slika 13); s mukom nastoji da razume upućene mu kurtoazne rečenice ili da mucavim usnama i mimikom prenese svoje trenutne utiske,
5. sa svima kojima je neophodna pomoć na putu – dvojici momaka koji su fizičkom snagom iz pravca centra grada šlepali vozilo bez pitanja je jednom prilikom pritrčao, pomogavši im da savladaju nastupajući nagib.

Kad je „u akciji“, Semaforđija ne zabušava. Ustrajno, gegajući stupa pred sledećeg drajvera, pa pred sledećeg, sve dok nekog ne „šarmira“ ili, pak, kolonu pokrene aktivirano zeleno svetlo. Ishodi su bivali različni:

1. potpuni fijasko – sedam ili osam vozača u nizu, koliko u jednom pokušaju stigne da obiđe, odbija ponuđenu uslugu, na različite načine:
 - odmahujući glavom ili odsečno odričući šakom ili kažiprstom ruke oslonjene na volan, neretko u kombinaciji sa grimasom na licu; znakove izbegavanja TS prihvata gotovo bez ikakve reakcije, nastavljaajući sa hodom (slika 14), eventualno upirući prstom u zamazana stakla i farove i razočarano klimajući glavom,
 - skrećući pogled sa Tomine pojave ka suvozačima i unutrašnjosti automobila ili prazno zureći ispred sebe,
 - praveći neiznuđenu prazninu između zaustavljenih vozila i računajući da će TS izgubiti volju i odustati od suvišnih koraka, a ako i nastavi, nervozno nastavljaajući kretanju pored njega;
2. uskraćivanje kontakta sa površinom vozila, ali ne i nagrade – razočarani brzim i aljkavim intervencijama šoferšajbnovaca sa inih gradskih raskrznica, pojedinci su ignorisali zahtev za brisanjem vetrobrana, ali su poturali kroz odškri-nute prozore kovanice, „desetice“ ili „dvadesetice“, dobijajući zauzvrat Tomina širok osmeh i zahvalan pogled;
3. momentalno prihvatanje – retko ko „po komandi“ poseže za novčanikom kad TS kroči pred haubu četvorotočkaša; kad se i desi, on ubrzanim pokretima započinje čišćenje prednjeg stakla, a na zahtev bočnih i zadnjeg (slika 15);
4. odloženo prihvatanje – TS „lomi“ protivnika i bajagi slučajno nabacuje mlaz tečnosti iznad brisača: primeti li nesigurno komešanje osobe za upravljačem, guranje ruke u džepove pantalona i poglede ka plastičnoj kaseti za odlaganje sitnine, uz osmeh nastavlja započetu radnju. Bivalo je, mada retko, da omane

u proceni i da ga zaobiđe nagrada za uloženi trud, što smo beležili u rubriku „usluga za džabe“; (Primitili smo da ovaj postupak učestalo sprovodi kada na vozačkim sedištimu uoči ženske osobe, kao da igra na kartu njihove poslovične bolećivosti prema ljudima u potrebi /slika 16/; no desi li se da ovakvim svojim ponašanjem prouzrokuje negodovanje, časom je prekidao sa uznemiravanjem i udaljivao se od vozila.¹⁴)

Samo su krajnji vremenski uslovi (mećava, provala oblaka i olujni vetar) ili nenadano iskrslje okolnosti udaljavali skrajnutog heroja niške ulice sa raskrižja.¹⁵ Pa i tada samo nakratko, dok ne mine nepogoda i umiri se priroda. Avgustovska pripeka ili decembarska golomrazica, od žege razmekšani asfalt ili lapavica, plus četrdeset ili minus deset, svejedno, T. Asanović zdušno korača napred-nazad svojim pešačkim ostrvom, kao maneken na modnoj pisti, ali ne slave, već egzistencije radi.

Tomino „komuniciranje“ sa vozačima

Tomin socijalni kapital jedino su kontakti sa vozačima u koloni pred svetlosnim simbolom zabrane kretanja. Dokaz da je prepoznatljivo lice sa emocijama – ne bezlični prosjak, klošar il' probisvet. A šofera je raznih sorti:

- drumskih „grdosija“ – iako veličinom zauzimaju dragoceno mesto u redu pred semaforom, radosno im maše i želi srećan put, bez garancije da će ga uočiti sa svojih uzdignutih platformi;
- gradskih, prigradskih, međugradskih i internacionalnih buseva – prve i druge ignoriše, ali mu zato zaustavljeni dugoprugaši domaćih i stranih tablica često pruže sa visine hranu ili piće (slika 17);¹⁶
- omanjih kamiona i dostavnih vozila trgovinskih lanaca i privatnih radnji – dočekuje ih na raskrsju dok krstareći utvrđenim pravcima razvoze robu od magacina do prodajnih objekata i uredno pozdravlja kroz podignuto ili spuštено vozačevo staklo, ne očekujući i po pravilu ne dobijajući novac; sa njima najčešće, grimasama i rukama, komentariše spoljašnju temperaturu, telesne tegobe ili razmeni pokoju šalu;¹⁷

¹⁴ Samo je koleginica Jelena Dinić ubeležila kako mu se 22. avgusta 2018. godine sredovečni vlasnik „jugića“ izdrao: „Na šta ti to liči? Šta ti imaš meni da pereš?!“ Naravno da se TS bez reči povukao u stranu.

¹⁵ Vraćali smo se u više navrata, ali Tomu nismo zatekli 21. novembra 2018. godine na raskrsnici: lilo je kao iz kabla od ranog jutra. Bivalo je i da u društvu dvoje-troje mladih ljudi naglo napusti uličnu arenu i vrati joj se posle nekoliko sati.

¹⁶ Gledali smo kako mu uručuju kese sa voćem, upakovane sendviče ili flašice sa vodom. Ako mu se podareno ne bi dopalo, prosleđivao bi ga dalje sabračić koja su ga obilazila tokom dana.

¹⁷ Iz kombija, oblepljenih reklamama za „Koka-kolu“ i „Jelen pivo“, te i niških trgovina „DIS“, „AS“, „Roda“ i „Tempo“, katkad je spuštana u ogrubele dlanove limenka soka ili piva, čokoladica ili biskvit. TS ne pije, niti puši, tako da alkohol i cigarete kasnije deli drugima. Osvežavajuća pića i slatkiše zadržava.

- taksisti – taksi prevoznici imaju propisana pravila o izgledu vozila i TS ih redovno preskače u redu, upućujući im tek pozdrav klimanjem glave (slika 18);
- vlasnici skupih mašina – zna TS da su u sedištima džipova, „mercedesa“ i „bmv“-a većma parajlije, skorojevići, snobovi i krimosi, ali, uz oprez, zastane nadajući se da će neki od njih udeliti papirnatu banknotu, a ne tek metalni sitniš; još ako su sa stranim tablicama, bataljuje druge učesnike saobraćaja i svu pažnju usmerava na njihov mig da započne radnju, jer može da padne i koji „evrić“;
- policijskih kola – imao je TS loših iskustava sa organima reda, privodili su ga i pisali mu prijave zbog prosjačenja, izvodili pred prekršajnog sudiju; ipak, ne beži od patrola koje dobro znaju za njegovo bivstvovanje ispred semafora i ne plaši se da prihvati sporadične opaske policajaca kroz spušteno staklo (slika 19);
- standardnog srpskog voznog parka – TS nije probirač i maltene ne pravi razliku među zaustavljenim motornim vozilima prema marki, boji ili veličini¹⁸; jedinstveno važeći kriterijum je čistoća prednjeg i zadnjeg vetrobrana.¹⁹ Neće da se nameće ako je higijena automobila zadovoljavajuća, ali uočiće precizno i najmanju prljavštinu na staklu i mahaće izdaleka svojim brisačem. Da opet pomenemo: po naravi nije svadljiv. Pomirljivo prihvata svako odbijanje, ispoljeno migom, grimasom ili rukom i nastavlja da se premešta. Kad primeti neodlučnost u pogledu ili mu dosade šoferi koji kao da ga ne primećuju, zna da preuzme inicijativu i učini potez više, odnosno uz osmeh primakne sunder šoferšajbni (slika 20) – naiđe li na otpor, namah odustaje. Kad je čio i odmoran, posebno leti pri otvorenim prozorima, hoće da pozdravi decu na zadnjim sedištima, kao i kućne ljubimce (slika 21).

Osobenost Tomislavove pojave na datom bulevaru ogleda se i u svojstvenom pozdravu koji razmenjuje sa vozačima: *dodir stisnutim pesnicama*. Ne nagle, grubo i osiono, već dobronamerno, lagano i svagda uz usne razvučene u osmeh. Stalni prolaznici ovom trasom već su svikli na ritual koji počesto upražnjava, a mladarija u pik-apovima niških preduzetničkih firmi unapred mu otpozdravlja. Takav izliv srdačnosti ispoljava i u inim prigodama: da izrazi zadovoljstvo što mu je dozvoljeno da započne pranje i brisanje šoferšajbne, da se zahvali za naplaćenu uslugu, da pokaže da ne zamera zbog odbijanja, da iskaže sreću što vidi znano lice i sl.

U momentima raspoloženja, posebno kad se proredi promet, Toma Semaforđija na još jedan način pokazuje naklonost vozačima koji se približavaju

¹⁸ Može biti da ishitreno zaključujemo, no neka ostane zapisano da mahom nije traćio vreme na „jugiče“, „stojadine“, „varburge“ i „fiće“, ponosne simbole posleratnog uspona jugoslovenske radničke klase, danas gotovo nepostojeće, odnosno unapred je otpisivao njihove vlasnike kao izvore sopstvene zarade.

¹⁹ Ozbiljnog lica, mašući glavom, pokazivao bi na neurednu šajbnu i bez pardona uklanjao prljavštinu, sugerišući pokretima da ne očekuje nikakve pare, ali da ne može da dopusti takav nehaj vozača.

semaforu. Kako krenu da usporavaju, stane nasred trake i otpočinje sa izvođenjem akrobatskih pokreta: prebacuje brisač iz ruke u ruku ili iza leđa skrivenom flašicom nonšalantno izdaleka nabacuje tečnost na vetrobransko staklo (slika 22). Na popodnevnom suncu, umišljao bi da je matador u španskoj koridi, što veštim pokretima kroti metalnu neman. I pridobijao bi simpatije još jednog korisnika njegove skromne usluge.

Semafordžijini pomoćnici

Toma Asanović je ugled među sugrađanima zaslužio poštenjem, marljivošću i nenametljivošću. Nepatvorenim nastupom ne podseća na sunarodnike, uglavnom mlađe dobi, na čije se bahaćenje na gradskim raskrsnicama mnogi Nišlija žali godinama unazad. Znali smo od samog početka da pred sobom imamo netipičnog šoferšajbnovca osobenog kolorita koji svakog bogovetnog dana izlaže sebe ćudima prirode i izduvnim gasovima auspuha – ne iz obesti, nego iz nužde. Nije bilo dileme ni za stotine vozača koji su sa saosećanjem pozdravljali njegovo vešto manevrisanje među automobilima na malom prostoru, uprkos očiglednim fizičkim tegobama koje ga more. I redovito su ga nagrađivali trpeljivošću u kontaktima i pokojim dinarom. Naposljetku, i snalažljivom Romu tužne sudbine bilo je jasno da ne treba da zloupotrebljava tuđu širokogrudost na ulici.

Stoga nas je pomalo zateklo kada je letnjih dana, uz TS, na raskrsnici s vremena na vreme počeo da se pojavljuje lepoizgledajući dečkić osnovnoškolskog uzrasta. Nekako pred kraj „radnog vremena“ iskočio bi na ulicu kao pomoć vrednom Semafordžiji – makar se tako činilo ispočetka. No, bez učinka: iz ciklusa u ciklus redovno je odbijan od vozača. Kao da su se i sami iščuđavali golobradom momčiću: otkud on tu. Mi smo uvideli da se „šlepa“ uz starijeg rođaka, „grebe“ o njegovu slavu i pokušava da „ispeče“ zanat. TS bi se ljutnuo kad ga ugleda, ali očigledno, nije mogao da mu zabrani prisustvo. Zato bi mu naređivao da prazne plastične flaše dopuni vodom ili bi ga slao u kupovinu osvežavajućih napitaka do obližnjih trafika. Sve u svemu, ničim nije doprinomio, a očigledno je krnjio s mukom stečen Tomin renome.

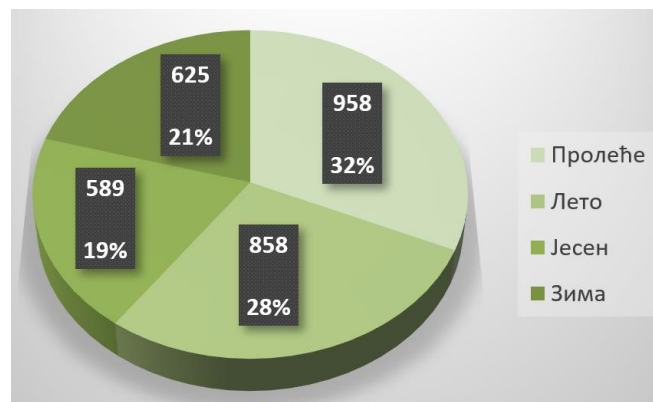
Ciklusi i intervencije

Sociološki sumnjač, manje „običan“ čitač, namah će zapaziti raspored dana u sedmici, u kojima je notirana aktivnost TS, i pitaće zašto baš oni a ne neki drugi. Nema metodološkog kalupa za istraživanje glancera, niti za određivanje dana. Decenijsko iskustvo skoro svakidašnjeg prolaženja i susretanja sa stakloperaćem na prometnoj razdelnici i konsultacija s metodologom,²⁰ opredelili su da se Tomislav šoferšajbnovac, bez utorka i četvrtka, posmatra ponedeljkom, sredom, petkom, subotom i nedeljom. Ponedeljkom počinje nova radna nedelja, vozači su

²⁰ Jasminom Petrović, sa Departmana za sociologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Nišu, redovnog profesora na predmetima: naučni metod u sociologiji, posmatranje i merenje u sociologiji, uvod u analizu podataka.

odmorni, ali i u žurbi da se vrate rutini poslovnih obaveza, dok je utorak „miran“ dan. Narod veli da je sreda napredni dan, sred srede se priviklo na rabotu i uveliko se dela; četvrtak je srećan dan – govori se: „Svi su dobri dani, a četvrtak ponajbolji“ – možda i zbog približavanja vikenda; zato su petkom šoferi veseli, u skladu s poslovicom da svršenom poslu, mane nema, i jure svome domu i vikendaškom uživanju. Silesija njih će „okupirati“ subotnji buvljak i nedeljnu auto-pijacu, koja je delomice i pazar raznoraznih potrepština, opet koristeći krstopotinu i usluge Tome Semaforđije. Devetnaest istraživačkih dana,²¹ kao i po jedna nedelja u sva četiri godišnja doba, ubeđeni smo, sasvim su dovoljni za sakupljanje kvantitativnih podataka, biće uporabljivi i, uz kvalitativnu analizu, trebalo bi da omoguće utemeljen sociološki portret tipičnog perača prednjeg i zadnjeg stakla automobila na semaforima po srpskim varošima.

Zabeležili smo 3030 ciklusa u kojima je došlo do interakcija između vozača i Tome Semaforđije: prihvatanja ili odbijanja brisanja šoferšajbne, odnosno nagrađivanja ili nenagrađivanja uloženog truda (grafikon 1).

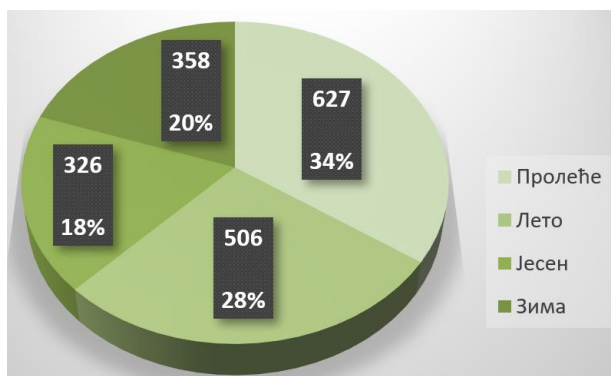

Grafikon 1. Broj ciklusa po godišnjem dobu

Dodira je, zahvaljujući lepom vremenu, očekivano bilo više u prolećnom i letnjem periodu – narastali bi na čitavih 238 (redovno preko 150). Zimi su jedva dobacili do stotinu.

Šoferi su iz unutrašnjosti kabine proziran pogled, u tri petine slučajeva (ili 1817 puta) honorisali kakvom-takvom crkavicom (grafikon 2).

²¹ Jedne srede – 21. novembra u jesenjem ciklusu – vremenska prognoza nije išla na ruku Tomi Semaforđiji: lilo je kao iz kabla od ranih jutarnjih sati i nismo ga zatekli na raskrsnici.

Grafikon 2. Broj intervencija po godišnjem dobu

Oni bi opet to radije činili kad je crta na Celzijusovoj skali uveliko pokazivala plus, prosečno u stotinak navrata dnevno. Iznosi bi se maltene prepolovili u novembru i decembru, tj. u jesenjem i zimskom ciklusu (grafikon 3).

U traku „pravo“ il’ „levo“

Jagodinmalska raskrsnica jedna je od „žila kucavica“ niškog putnog prometa. Spaja obale Nišave i nekoliko gradskih četvrti. Iz pravca Bulevara „Nikola Tesla“ put nastavlja preko obližnjeg Mosta mladosti prema urbanom jezgru, ali i zavija prema „Panteleju“ i „Durlanu“. TS je pre koju godinu svoju životnu egzistenciju spojio s pešačkim odmorištem i njene četiri saobraćajne trake. Testirao je, prkoseći ćudima prirode i raznoraznim ljudskim naravima, saosećajnost hiljada učesnika dnevnog saobraćaja.

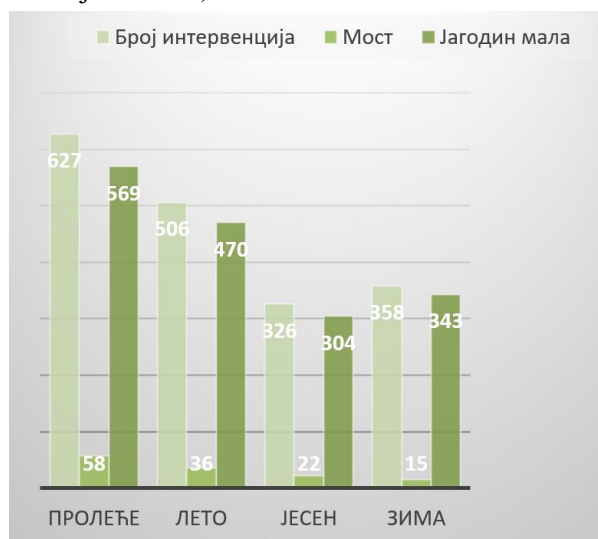
Grafikon 3. Broj ciklusa i intervencija po godišnjem dobu

Crveno svetlo na semaforu prema ulici Stevana Prvovenčanog traje 43 sekunde. To je Tomislavu ostavljalo mogućnost tek za jednu uspešnu intervenciju

i hitar povratak na bezbednu površinu pešačkog ostrva. Zato se na takav korak odlučivao u momentima saobraćajne oseke ili kad bi iskusnim okom uočio dobronameran šoferski mig ili pokret rukom kroz spušteno staklo koji ga poziva da pristupu autu.

Istovremeno traje zabrana kretanja prema Pantelejskoj ulici, međutim, ona se oteže na 75 sekundi. Semaforđija je znao da beričet leži u kolovoznoj traci za skretanje ulevo: em je vazda zagušena putnicima namernicima, em je zaštićen omalenim kaldrmisanim prostorom od automobila u pokretu.

I iskustvena evidencija neumoljivo otkriva koji je saobraćajni pravac na krstopotini izabirao TS (grafikon 4). Preimućstvo mu je bila sporija saobraćajnica u kojoj je mogao dejstvenije da dela, ne plašeći se smene crvenog zelenim svetlom, dok je udaljenijoj trasi prilazio gotovo slučajno, onako reda radi (najviše u proleće, i tada manje od 10%).

Grafikon 4: Raspodela intervencija prema saobraćajnim pravcima

Prednja il' zadnja srča

Šoferšajbnovsko zanimanje, samo ime kazuje, usmereno je na najveću staklenu površinu limuzine (slika 23). Stakloperač prvo na nju nailazi i preko nje uspostavlja odnos s vlasnikom četvorotočkaša. U Proceduri za beleženje terenskih aktivnosti odvojena je zasebna rubrika za zadnje staklo jer je ono bitno za vožnju unazad i bezbedno parkiranje.

Pokazalo se da ono u delokrugu Semaforđijinog rada spada tek u „produženu“ uslugu, kao da je prateća radnja (grafikon 5). Svega u 11% slučajeva oprao ga je nezavisno od prednjeg stakla, malo učestalije zimi kada su automobili zaprljaniji (slika 24).

Grafikon 5. Šoferšajbna i zadnje staklo u ukupnom broju intervencija

Dobrodušni Rom je prema tome sa brisačem u ruci pretežno tretirao šoferke vozila pozicioniranih na putnom pravcu za Panteleј.

Šoferšajbnovska tuga

Tomislav Asanović je posvećenik svoga zanata:

- ne zabušava (ne baš ranom zorom, ali poput parnjaka u svakoj pravoj firmi pojavljuje se u isto vreme na „radnom mestu“),
- uredan je (niko ga ne zaobilazi u širokom luku zato što je musav i iscepan),
- brine o sredstvima za rad (plastične sudove puni čistom vodom u koju dosipa tečni deterđent),
- odgovorno se ponaša (ne zaleće se u automobile, niti nepažljivo vijuga međ' njima);
- ljubazan je (sa pristojne udaljenosti upire brisačem u vetrobransko staklo i udeljuje vam osmehe i onda kada ne pristajete da budete deo njegove „igre“),
- poznaje klijente (iako mu je „onaj odozgo“ uskratio moć govora, druželjivom mimikom nastoji da vam prekрати podužu pauzu između dva raznobojna signala i dobroćudno pozdravlja ostale putnike u autu),
- poseduje dozu originalnosti (svojstvenim potezom – dodir stisnutim pesnicama – intimizira se sa starim i novim prolaznicima „njegovim“ raskrsjem).

Zato je istraživačima bilo nelagodno da gledaju kako je on, uprkos brižljivo postavljenoј kulisi, toliko puta nailazio na hladnokrvne i ravnodušne poglede, nervozna odmahivanja rukom i surovo „ne“. Sve se, srećom, završavalo takvom odboјnošću – nismo zapisali nijedan incident, kamoli pregrejanu prepirku.

Doduše, u 5249 navrata, u sedmicama kada smo ga posmatrali (tabela 2), vozači izbegоше njegovu uslugu. U proseku su jedno prihvatanje pratila tri odbijanja; – zapravo se srazmera uvećavala s jeseni i u zimu pogoršavanjem uslova

za rad i opadanjem potreba za brisanjem stakla. Pokatkad i četiri i pet stotina puta u toku samo jednog dana! Toma Semaforđija je, međutim, stoički podnosio svaku odrečnu reč ili znak, preusmeravajući pažnju na sledećeg učesnika u saobraćajnoj koloni, i tako redom. Sigurno nije bilo lako znojna čela ili smrznutih prstiju po ko zna koji put upirati sunderom i gumom o staklenu vetrobransku površinu; no verujemo da se to nije dalo porediti sa težinom jednog bezosećajnog odricanja sročenog sa dva slova. Moglo se to opaziti na njegovom licu. Poput nestrpljivog fudbalera na klupi za rezervne igrače, jedva je dočekivao da usporeno telo prebaci u „treću brzinu“ i opravda ukazano poverenje muškaraca il' žena za volanom. I očas bi s jedne i zatim i s druge strane haube odsečnim potezima „bistrio“ vido-krug učesnicima saobraćajne gungule. Zato ga je, razumljivo, rastuživao svaki nervozni pogled i preteće uzdignut kažiprst, izazivajući mučnu grimasu i pod brk prikriveno negodovanje, onako više za sebe.

Tabela 2. Prihvatanje/neprihvatanje i nagrađivanje/ nenagrađivanje TS intervencija

God. doba	Broj ciklusa	Broj inter.	Odbijen	Džabe	Nagrade
Proleće	958	627	1443	34	187
Ponedeljak	178	181	250	9	33
Sreda	157	89	306	2	15
Petak	238	127	512	2	14
Subota	179	127	161	12	57
Nedelja	206	103	214	9	68
Leto	858	506	1578	13	127
Ponedeljak	164	94	408	1	6
Sreda	179	116	419	2	11
Petak	128	96	280	2	18
Subota	217	113	276	7	52
Nedelja	170	87	195	1	40
Jesen	589	326	1129	17	149
Ponedeljak	148	101	295	6	0
Sreda ²²					
Petak	125	72	247	8	19
Subota	160	88	272	2	51
Nedelja	156	65	315	1	79
Zima	625	358	1099	24	89
Ponedeljak	96	79	121	9	4
Sreda	170	67	323	10	9
Petak	114	66	234	3	2
Subota	93	82	114	1	19
Nedelja	152	64	307	1	55
UKUPNO	3030	1817	5249	88	552

²² Objašnjenje u fusnoti 15.

Baš pod uticajem tako izazvane uzbuđenosti, dešavalo mu se da „omaši“ u proceni i započne rad ne zagledajući pažljivo upućen vozačev znak. Obavio bi higijenu, ali se šofer nije libio da jednostavno ubaci menjač u brzinu i startuje limuzinu bez da daruje novčić il' dva. To je, ipak, bila retka pojava, zbila bi se jednom ili do dva-tri puta tokom istog dana (upisamo sveukupno 88 ponavljanja) i nije baška uzrokovala zabrinutost šoferšajbnovca. Reklo bi se – „uračunati poslovnih rizik“.

Neiskano darivanje

Da pojasnimo: *Toma ne prosjači, već zarađuje za život!* Na leđa su mu se strovalili životni usud, zdravstvene tegobe i socijalna marginalizacija. Naprosto, jedva sastavlja kraj s krajem! I pored toga, ne straše ga vreline i stud automobilskog metala, o koji bi se oslanjao dobacujući brisač do srčca, ni opšta ljudska bezosećajnost pod nebeskom kapom. Svemu hodi u susret uzdignuta čela!

Kao takvog ga prepoznaje mnogi Nišlija. I pruža mu sitninu zatečenu u džepu ili odloženu u pregradak nadohvat ruke u kolima, namerno ne očekivajući ništa zauzvrat (slika 25). Niševljanin redovito vrednuje njegov entuzijazam uvek kad sklope „dil“ pred semaforom, no i mimo toga. Evidentirali smo 552 nagrade uručene bez pružanja usluge brisanja šoferšajbne.

Ljude je odovud-odonud, posebice krajem nedelje, navodio put na raskrsnicu kod Mosta mladosti gde ih je dočekivao znani nasmejani lik. I pre nego što zaškripe kočnice i stišaju se motori četvorotočkaša pred horizontalnom signalizacijom, iz tek odškrinutih ili u celosti spuštenih prozora provirila bi novčanica od deset ili dvadeset dinara (slika 26). Gde ima novaca za tolike dnevne potrepštine, naći će se i za autentičnog Roma – razborito su pametovali. Bivalo je i da samo uspore, bez zaustavljanja, navodeći šoferšajbnovca da poremeti ravnotežu i izvije telo kako bi dohvatio lelujavu banknotu ili zveckajući sitniš (slika 27).

Toma Semaforđija nije glumio zaprepašćenost: jedino bi pogurio figuru i bolje zagledao sedi li za upravljačem poznata persona, neko drago lice koje će u produžetku proturiti stisnutu pest u znak pozdrava i dobaciti mu kurtoazno pitanje-dva: „Kako je danas? Ide li?“ Tomislav bi, tumačeći izgovorene fraze sa usana sagovornika ispravno ili ne, u znak odgovora podbočio malaksala krsta, vajkao se što ne može da požuri zbog otežalih nogu ili bi simulirao ošamućenost zbog jare koja izbija iz asfalta (slika 28). Naposljetku bi se duboko naklonio poput kelnera u prestižnoj varoškoj kafani zbog golemog bakšiša.

Semaforđijski beričet

S početka teorijske pripreme, pa do empirijske faze proučavanja, izlaska na teren, u vazduhu je sve vreme visila dilema: koliko Toma zarađuje, može li se pristojno prihodovali od staklopranja – čak obogatiti? Nekolicina obaveštavača iz romske zajednice, pretpostavljamo iz ljubomore, tvrdila je da Tomislav mnogo čari, da zbere do osamsto evra mesečno. Druga skupina izvestilaca je govorila o

preterivanju, upozoravala nas da u startu ne grešimo i ne dižemo prečagu suviše visoko.

Toma šoferšajbnovac, urbani rudar plemenitog kova, težačkom rabotom i čitavim svojim bićem, napinje se samo s jednim ciljem: obezbediti dnevno preživljavanje. Pritom ne šikanira privremeno zaustavljene vozače, ne buni se zbog učestalog odbijanja, niti bahati naočigled „auditorijuma“ trošenjem hrane, pića i cigareta iz obližnjih dućana; samo uvežbanim pokretom udeljenu svotu spušta u torbicu o pasu. Većma su to bivali dinar, dva ili pet – češće pojedinačno, a ređe skupa – zahvaćeni vrhovima prstiju i isporučeni u ruku usmerenu ka prozoru. Određeni šoferi, znajući da neće bogzna koliko ojaditi džeparac, pružali su i šušteće banknote najmanje vrednosti: 10 i 20 dinara; u retkim prilikama naslućivalo se – nesigurni zbog naše fizičke udaljenosti od mesta događaja – da bi to mogle biti i „pedesetica“ i „stotica“.

Evo, napravimo prostu računicu sa raspoloživim podacima: od 1817 intervencija odbijmo onih 88 „uludo“ obavljenih i dodajmo 552 nagrade – sabiramo dve hiljade i dvesta osamdeset čara. Ako svaki od njih vredi u proseku po „dva-deseticu“, to iznosi četiri stotine evra koje sada valja raspodeliti na obuhvaćenih 19 dana, što se svodi na kraju na dvadeset evra dnevno. Ne zaboravimo da ih je podjednako naporno „zaraditi“ na usijanom pločniku i dok ledeni vetar probija do kosti.²³ Kao i da će vas neočekivano svakakve bolesti ili vremenske nepogode na kraće ili duže vreme udaljiti sa ulice kao radnog mesta. I šta vam je onda činiti? Gde je ta slamarica iz koje ćete potegnuti novce za crne dane? Toma Asanović istrajno i ponosito obdelava svoju životnu „oranicu“: ne zavidimo mu i ne sprečavajmo ga u tome!

²³ Naidosmo na globalnoj mreži na nevidajne primere unižavanja glancerskog posla. Naime, atraktivna estradna pevačica Nataša Bekvalac se zabave radi, na nagovor kolege iz šou biznisa Ognjena Amidžića, prihvatila kratkotrajnog pranja šoferšajbni zbunjenih vozača na semaforu ispred Skupštine grada Beograda. Kroz smeh je u emisiji kasnije izjavljivala: „Samo dvoje ljudi me je prepoznalo, a ostali su me oterali u p...ku materinu“ (<https://tracara.com/kako-natasa-bekvalac-pere-sofersajbne-video/>). A majka zvezde srpskih rijalitiija, poznate pod nadimkom Kija Kockar, hvalila se u javnom nastupu kako je njeno čedo u mladosti pralo šoferšajbne na benzinskoj pumi i od zaradenog novca kupilo poklon baki (<https://www.srbijadanas.com/vip/zadruga/kija-prala-sofersajbne-na-pumpi-kupila-baki-ovo-od-prve-zarade-pevacicina-mama-iznela-privatnost-2019-12-15>).

FOTOGRAFIJE

Slika 1: Toma čeka: pravo il' levo (foto: D. Todorović, 2019)

Slika 2: Tomino raskršće (foto: D. Todorović, 2020)

Slika 3: Toma doziva šofere (foto: D. Todorović, 2019)

Slika 4: Hitro sam momče! (foto: D. Todorović, 2019)

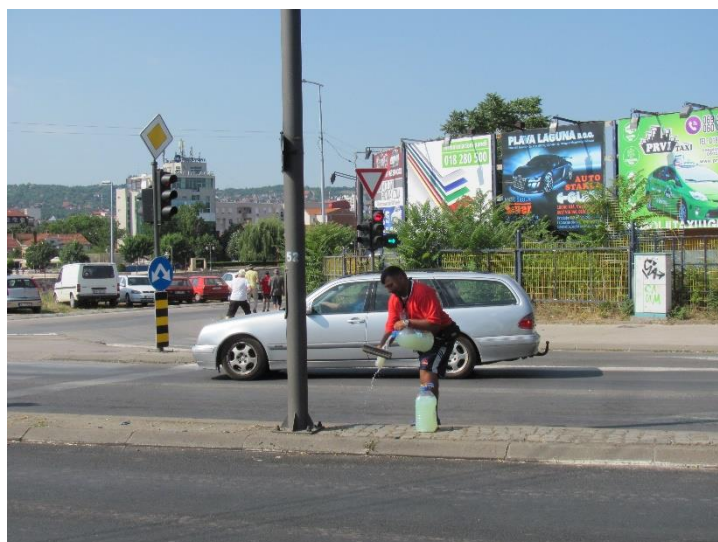
Slika 5: Tomina oprema (foto: D. Todorović, 2018)

Slika 6: Baš smo zgodni! (foto: D. Todorović, 2019)

Slika 7: Sneži li, sneži... (foto: D. Todorović, 2018)

Slika 8: Toma se „naoružava“ (foto: D. Todorović, 2019)

Slika 9: Pozdrav uz šeretski osmeh (foto: D. Todorović, 2019)

Slika 10: Romski urbani rudari u razgovoru (foto: D. Todorović, 2018)

Slika 11: Sa poznicima iz Doma gluvih (foto: D. Todorović, 2019)

Slika 12: Slučajan susret na buvljaku (foto: D. Todorović, 2019)

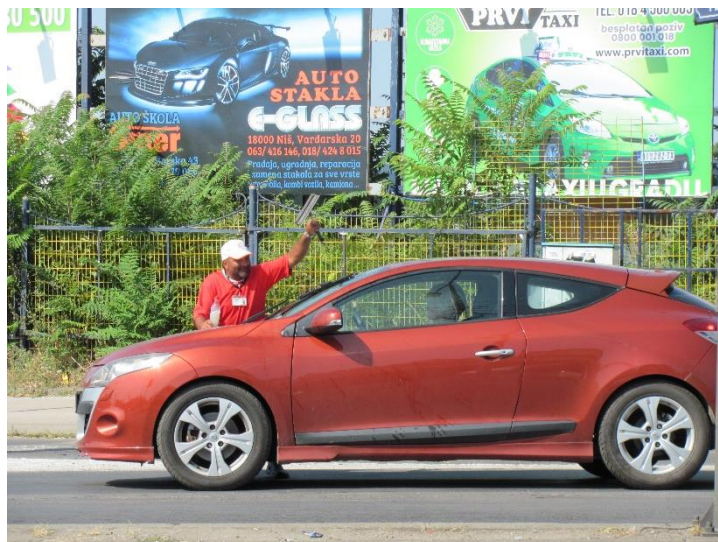
Slika 13: Predah uz časkanje sa šoferima (foto: D. Todorović, 2019)

Slika 14: Neki i ne fermaju Tomu (foto: D. Todorović, 2018)

Slika 15: Brzo – da se drajver ne predomisli (foto: D. Todorović, 2018)

Slika 16: Volim, volim, volim žene... (foto: D. Todorović, 2019)

Slika 17: Nema para, al' tu je iće (foto: D. Todorović, 2019)

Slika 18: Taksi preskačemo (foto: D. Todorović, 2019)

Slika 19: Vlast me pazi (foto: D. Todorović, 2019)

Slika 20: Preuzimamo inicijativu (foto: D. Todorović, 2019)

Slika 21: Pozdrav mališanima u autu (foto: D. Todorović, 2019)

Slika 22: Akrobacija i – eto rabote! (foto: D. Todorović, 2019)

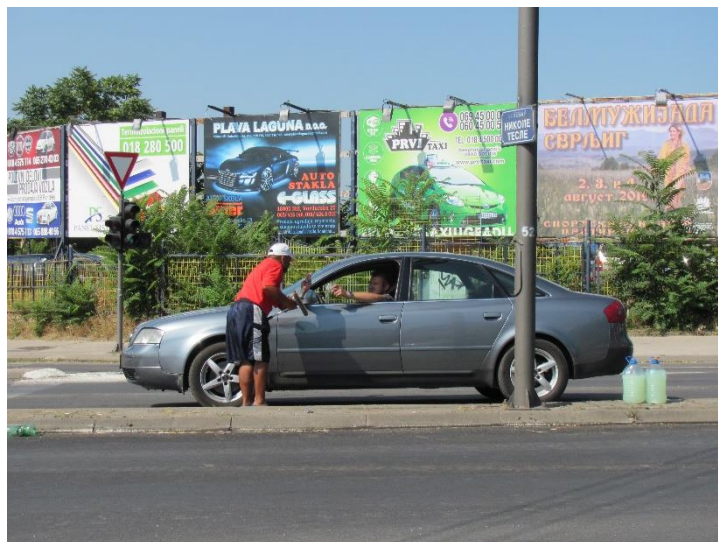
Slika 23: Prvo prednje staklo... (foto: D. Todorović, 2018)

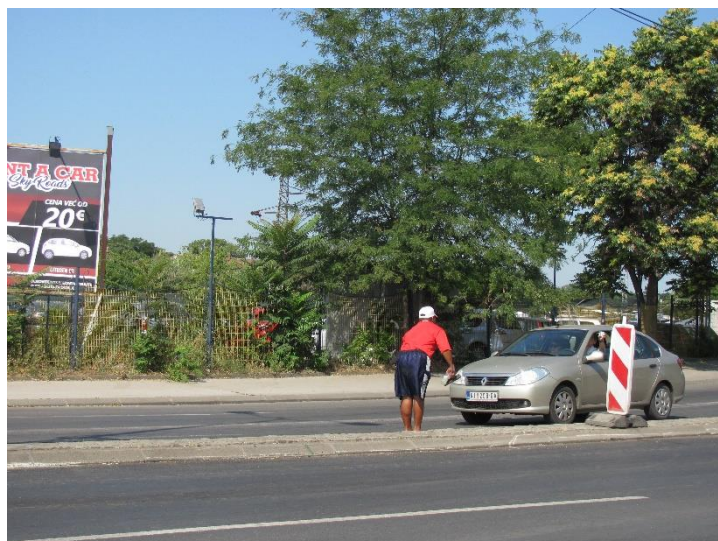
Slika 24: ... a zatim zadnje (foto: D. Todorović, 2018)

Slika 25: Samo zatečen sitniš (foto: D. Todorović, 2019)

Slika 26: Bude i papirna novčanica (foto: D. Todorović, 2019)

Slika 27: A uzme nešto i u pokretu (foto: D. Todorović, 2019)

Slika 28: Udari žega i od sunca i od asfalta (foto: D. Todorović, 2019)